XIII Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej
Uczenie się i egzamin w oczach uczniów.
Łomża, 5 - 7.10.2007

Anna Krasuska, Elżbieta Modrzewska
Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie

Założenia egzaminu ustnego z języka polskiego a praktyka szkolna

Twórcy idei egzaminu ustnego z języka polskiego założyli, że uczeń, przygotowując się i zdając egzamin, zdobędzie ważne w życiu umiejętności badawcze oraz komunikacyjne i wykaże się nimi w sytuacji praktycznej. Jednak doświadczenia zdobyte po trzech sesjach egzaminacyjnych pokazują, że praktyka szkolna niekoniecznie koresponduje z odpowiadającym jej projektem, dlatego coraz częściej pojawia się wśród nauczycieli i uczniów pytanie o kształt i formę ustnego egzaminu z języka polskiego. Wróćmy więc do założeń tego egzaminu i skonfrontujmy je z praktyką.

Jakie umiejętności, zapisane w standardach wymagań egzaminacyjnych, sprawdza egzamin ustny z języka polskiego?

Bożena Chrząstowska w artykule pod znaczącym tytułem *Trudne początki* (2004r.) podkreśla, że reforma egzaminu wewnętrznego zakłada między innymi ***przeniesienie akcentów*** *z materiału programowego* ***na umiejętności ucznia wykształcone w całym toku edukacji***. Z kolei Katarzyna Bocheńska w tekście wydanym przez CKE omawia strategię przygotowania się maturzysty do egzaminu, akcentując jego **samodzielną i twórczą pracę na każdym etapie tych przygotowań**. Z licznych publikacji poświęconych egzaminowi wewnętrznemu odnotować należy także *Materiały pomocnicze dla uczniów i nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych* Artura Lewczuka i Zbigniewa Kosińskiego, wydane przez OKE w Łomży (2006). Autorzy, zwracając się bezpośrednio do zdającego, uświadamiają mu, że musi przyjąć rolę **Badacza**, wcielić się w rolę **Odkrywcy**, stać się **Konstruktorem**, podczas egzaminu – **Mówcą** i **Ekspertem**, jak również **Twórcą Nowej Rzeczywistości**. Nieprzypadkowo zostały wymienione te role i wiążące się z nimi czynności, bowiem jednoznacznie dowodzą one, iż ustny egzamin z języka polskiego jest zadaniem dla ambitnych i twórczych uczniów. Można zatem

zaryzykować stwierdzenie, że najbardziej wszechstronnie sprawdza *umiejętności ucznia, wykształcone w całym toku edukacji,* zarówno wtedy, gdy uczeń analizuje problem zawarty w temacie, funkcjonalnie porządkuje materiał rzeczowy (literaturę podmiotu i przedmiotu), analizuje i interpretuje teksty kultury, wnioskuje, jak i podczas egzaminu, kiedy prezentuje swoje umiejętności mówcy, dyskutanta.

Zachodzą jednak pytania: na ile uczeń rzeczywiście wykorzystuje i rozwija powyższe umiejętności? W jakim stopniu szkoła kształtuje twórcze postawy uczniów? Czy nauczyciele systematycznie doskonalą wskazane umiejętności zdających?

Wybierając treści dydaktyczne i dostosowane do nich funkcjonalne metody pracy z uczniem, nauczyciel powinien wziąć pod uwagę *Podstawę programową* i *Standardy wymagań egzaminacyjnych.* Bez problemu można dowieść ścisłej korelacji etapów przygotowania się ucznia do egzaminu ustnego ze standardami wymagań egzaminacyjnych, co ilustruje poniższa tabela.

Lp.	**Czynności ucznia przygotowującego się do egzaminu ustnego z języka polskiego**	**Standardy wymagań egzaminacyjnych (główne standardy)**
1.	Zaproponowanie własnego tematu.	Zdający potrafi *prezentować własne przeżycia wynikające z kontaktów ze sztuką* (III/19).
2.	Wybór tematu ze szkolnej listy i analiza tematu.	Zdający potrafi *odczytać sens zdań* (II/17).
3.	Przygotowanie planu rozwiązania problemu merytorycznego, wynikającego z poprawnej analizy tematu.	Zdający potrafi: - *sporządzić plan, konspekt* (III/27), - *wyodrębnić tezę, argumenty, wnioski* (II/12), - *gromadzić, selekcjonować materiał* (III/12).
4.	Wybór materiału rzeczowego (literatury podmiotu i przedmiotu).	Zdający potrafi: - *wyszukać literaturę przedmiotu, dokonać jej selekcji według określonych kryteriów* (III/25), - *korzystać z klasycznych źródeł informacji (III/22) i z Internetu* (III/23), - *wykonać opis bibliograficzny* (III/24), - *gromadzić teksty literackie i inne teksty kultury* (III/28).
5.	Zapoznanie się z materiałem rzeczowym, sporządzenie notatek.	Zdający potrafi: - *dostrzegać najistotniejsze zagadnienia utworu, stawiać hipotezy, problematyzować odczytanie tekstu* (II/31), - *wskazać podstawowe konteksty utworu i wykorzystać je w interpretacji* (II/34), - *streszczać, cytować, wnioskować* (III/17), - *odczytać treści dosłowne i ukryte* (II/28).

Lp.	Czynności ucznia przygotowującego się do egzaminu ustnego z języka polskiego	Standardy wymagań egzaminacyjnych (główne standardy)
6.	Korekta koncepcji rozwiązania problemu zawartego w temacie (też korekta bibliografii).	
7.	Przygotowanie materiałów pomocniczych.	*Zdający potrafi scalać zdobyte informacje w różne formy wypowiedzi* (III/26).
8.	Ostateczne opracowanie ramowego planu prezentacji.	Zdający potrafi: - *sporządzić plan, konspekt* (III/27),
9.	Doskonalenie techniki prezentacji i prowadzenia rozmowy.	Zdający potrafi: - *poprawnie mówić, ze świadomością tego, dlaczego tak właśnie to robi* (III/1), - *wypowiadać się ze świadomością intencji swojej wypowiedzi* (III/2), - *publicznie zabrać głos, stosując podstawowe zasady retoryczne* (III/5), - *właściwie skonstruować wystąpienie* (III/6), - *zachować się właściwie językowo w różnych sytuacjach; wybrać środki językowe, głównie leksykalne i frazeologiczne, stosowane w danej sytuacji* (III/7), - *uczestniczyć w dialogu, dyskusji, broniąc swojego stanowiska* (III/20), - *mówić z dbałością o estetykę wypowiedzi* (III21). Zdający zna, wie i rozumie: - *czym różni się polszczyzna mówiona od pisanej* (I/5), - *zna podstawowe cechy stylów mówionych (monologowego, dialogowego)* (I/7b), - *na czym polega umiejętność przekonywania; zna pojęcia perswazji językowej i manipulacji oraz etyki językowej* (I/11), - *na czym polega bogactwo leksykalne i frazeologiczne polszczyzny* (I/3).

Powyższe zestawienie dowodzi, że egzamin ustny z języka polskiego:

- jest najpełniejszym sposobem sprawdzenia poziomu opanowania przez ucznia umiejętności badawczych i komunikacyjnych,
- daje możliwości zdiagnozowania poziomu umiejętności rozwiązywania problemu i zaprezentowania przez zdającego tego rozwiązania podczas egzaminu.

Tyle teoria, a co o przygotowaniu się ucznia do egzaminu ustnego z języka polskiego możemy wnioskować na podstawie **praktyki szkolnej**?

Jak uczeń przygotowuje się do egzaminu ustnego z języka polskiego?

Na pytania związane z tym zagadnieniem odpowiedziało w ankiecie 350 tegorocznych maturzystów z dużych i średnich miast GOP. W dniu rozdania świadectw maturalnych (czyli 29 czerwca br.) wzięło udział w badaniu: 193 absolwentów liceów ogólnokształcących, 50 absolwentów liceów profilowanych, 107 absolwentów techników. Pytania w ankiecie były zgrupowane wokół trzech problemów: wyboru tematu, przygotowania do egzaminu, przebiegu egzaminu. Ponadto aby zdobyć informacje o przebiegu egzaminu, przeprowadzono 61 obserwacji egzaminu w 5 różnych szkołach.

Poniższe rozważania wynikają z zestawienia kolejnych etapów w przygotowaniu się ucznia do egzaminu i dotyczą czynności zaprezentowanych w tabeli.

1. Czy uczeń proponuje własny temat prezentacji?

Zaproponowanie własnego tematu prezentacji daje uczniowi możliwość przedstawienia własnych zainteresowań polonistycznych, pozwala mu zająć się problemem szczególnie dla niego ważnym i ciekawym. W praktyce jednak uczniowie bardzo rzadko proponują swoje tematy. Spośród wszystkich ankietowanych temat zaproponowało tylko 8,6% zdających, mimo że 85% stwierdziło, iż wiedziało o takiej możliwości już w drugiej klasie. Być może powodem takiej sytuacji jest fakt, iż lista tematów powstaje – zgodnie z rozporządzeniem – w roku poprzedzającym egzamin (w klasie przedmaturalnej), a wtedy dla uczniów termin egzaminu wydaje dość odległy. Drugim powodem może być również nieznajomość zasad budowy tematów. Te uwarunkowania powodują, że uczniowie przyjmują raczej postawy Oczekujących, a nie Twórców.

2. Czym kieruje się uczeń, wybierając temat prezentacji?

Oczywiście oczekiwana odpowiedź na tak postawione pytanie powinna w stu procentach brzmieć: *swoimi zainteresowaniami*. Tak jednak odpowiedziało tylko 42,2% zdających. Znaczna część uczniów jako powód wyboru tematu wskazała odpowiedź: *temat wydawał mi się łatwy* (tak odpowiedziało 51% pytanych). Z ankiety wynika także, że nauczyciele rzadko doradzają uczniom wybór tematów, a jeśli ingerują w ten wybór, to głównie po to, aby tego samego tematu nie wybierał więcej niż jeden uczeń (mimo iż procedury nie zabraniają takiej sytuacji). Nauczyciele dbają także, aby rozkład wybranych tematów był równomierny, tzn. dotyczył wszystkich trzech kategorii (literatury, związków literatury z innymi dziedzinami sztuki, języka).

Rozkład odpowiedzi na pytanie w ankiecie, dotyczące wyboru tematu prezentacji, wyglądał następująco.

Lp.	**Wybrałem temat do prezentacji, ponieważ:**	% odpowiedzi
1	wydawał mi się łatwy,	51
2	wiązał się z moimi zainteresowaniami,	42.2
3	wiedziałem, że znajomy opracowywał podobny temat,	3.9
4	polecił mi go nauczyciel,	1,9
5	wylosowałem go.	0,8
6	Inne.	0.2

Wśród innych powodów pojawiły się odpowiedzi: *poradził mi go korepetytor, zasugerowali mi go rodzice.*

W rezultacie bardzo często zdający nie był w pełni przekonany o słuszności wyboru, nie identyfikował się z problemem, nad którym miał pracować. Stąd jego zaangażowanie w przygotowanie się do prezentacji było już na starcie mocno osłabione.

3. Czy uczeń potrafi poprawnie zanalizować temat prezentacji?

Jeśli uczeń wybrał temat, kolejną jego czynnością powinna być bardzo dokładna analiza jego treści. W stwierdzeniu tym akcent należy położyć na słowo ***dokładna***, ponieważ już sam wybór tematu (czyli czynność poprzednia) wiąże się z jego zrozumieniem.

Jeśli zadajemy pytanie: czy uczeń potrafi poprawnie zanalizować temat prezentacji? – tak naprawdę pytamy: czy uczeń potrafi czytać ze zrozumieniem? Ta umiejętność jest doskonalona na każdym etapie nauczania i zdawać by się mogło, ze po 12 latach edukacji nie powinna się już zdarzać prezentacja niezgodna z tematem. Bywa jednak różnie. Procent uczniów, którzy nie zdali egzaminu z tego powodu jest niewielki, niemniej jednak istnieje. Jeśli uczeń mylnie odczyta i zinterpretuje temat, pomyłka na tym etapie skutkuje całkowitym niepowodzeniem, bez względu na nakład pracy czy wnikliwość analizy wybranych tekstów kultury.

4. Czy uczeń potrafi poprawnie wybrać/zebrać materiał rzeczowy (literaturę podmiotu i przedmiotu)?

Co stanowi o jego ograniczeniach w tym zakresie? Niewielkie doświadczenie w prowadzeniu tzw. pracy badawczej, która wymaga umiejętności wyszukania materiału rzeczowego na wskazany temat. Zdający już w punkcie wyjścia musi posiadać pewien zasób wiedzy, który umożliwi mu właściwe zrozumienie problemu, pozwoli dookreślić obszar poszukiwań tekstów do analizy. Musi umieć korzystać z katalogów, sporządzać bibliografię i notować. I chociaż te umiejętności powinny być kształcone podczas całego toku edukacji, to jednak ich opanowanie jest dalekie

od doskonałości. Problem ten przekłada się na fakt, iż tylko 42% pytanych wskazało literaturę fachową jako materiał źródłowy. W większości uczniowie (46%) przyznali się do korzystania z gotowych prac, w tym 25% do zamieszczonych w Internecie, a 21% do opracowanych w ściągach lub czasopismach dla maturzystów. Pozostali wskazywali notatki szkolne, pomoc kolegów lub korepetytora. Odpowiedzi w ankietach dowodzą także, że zdający bardzo często nie widzą różnicy między opracowaniami naukowymi a streszczeniami dla uczniów, gdyż nierzadko podają te ostatnie jako bibliografię przedmiotową.

5. Co powoduje, że uczeń nie opracowuje tematu całkowicie samodzielnie?

Lp.	**Własny wkład w opracowanie tematu ocenia Pan/Pani na:**		% zdających
1	100%	Prezentacja to moja autorska praca.	38
2	70%	Wykorzystałem różne gotowe materiały, ale koncepcja i duży wkład był mój.	40,8
3	50%	Wykorzystałem jeden materiał gotowy, ale częściowo wkład był mój.	11,7
4	20%	Kupiłem/dostałem gotową pracę, wprowadziłem drobne zmiany	5,5
5	0%	Kupiłem/dostałem gotową pracę, nic nie zmieniałem.	4

Przyczyny takiego stanu rzeczy można byłoby pogrupować w kilka głównych kategorii. Zapewne jedną z nich będzie **niewiedza dotycząca metod przygotowania prezentacji**, obejmująca między innymi nieznajomość sposobów gromadzenia materiału rzeczowego, sporządzania notatek. Uczeń po wybraniu tematu powinien zaplanować swoją pracę, sporządzić harmonogram wykonania cząstkowych zadań. Musi się w tym względzie wykazać dojrzałością, narzucając sobie dyscyplinę, nie zostawiając przygotowania na ostatnią chwilę. Jest to dla niego zadanie o tyle trudne, że wcześniej rzadko wykonywał prace badawcze, rozłożone w czasie. Z kolei polonista nie ma obowiązku kontrolować etapów jego pracy aż do ostatniego miesiąca przed egzaminem, kiedy zdający oddaje bibliografię i plan prezentacji. Wskazują na to również zebrane w ankiecie dane. O **konsultacjach** z nauczycielem języka polskiego podczas opracowywania tematu napisało 59% uczniów, większość z tych konsultacji (32%) miała miejsce tylko podczas lekcji, kiedy tak naprawdę nauczyciel nie może poświęcić wybranemu uczniowi zbyt dużo czasu. Tylko 27% ankietowanych miała okazję do konsultacji tak na lekcjach, jak i po lekcjach.

Nie znamy jednak częstotliwości, z jaką uczniowie mogli pokazywać efekty swojej pracy. Nie wiemy, czy nauczyciel ingerował w sposób realizacji tematu. Z ankiet można jednak wnioskować, że te konsultacje nie mogły odbywać się zbyt często, ponieważ do systematycznego opracowywania zagadnienia, począwszy od wyboru tematu, przyznało się tylko 8% ankietowanych. Zdecydowana większość, bo aż 64,8 % zdających poświęciła pracy mniej niż miesiąc, a w tym 28,8% tylko weekend.

Uczeń, który nie wie, jak zaplanować sobie pracę, po prostu jej unika, wybierając łatwiejszą drogę.

1. Dlaczego przygotowanie prezentacji nie powinno być utożsamiane z napisaniem wypracowania na wybrany temat?

Wypowiedź na wybrany temat jest pierwszą częścią **egzaminu ustnego** i już ten fakt w jednoznaczny sposób określa formę egzaminu – nie jest to praca pisemna. A jednak połowa respondentów przyznała, że podczas egzaminu wygłaszała z pamięci wyuczony tekst, wcześniej zapisany w formie referatu.

Dlaczego przygotowanie prezentacji nie powinno być utożsamiane z napisaniem wypracowania na wybrany temat? Powodów jest kilka:

- Celem egzaminu ustnego (podobnie jak każdego innego egzaminu maturalnego) nie jest sprawdzenie pamięciowego opanowania tekstu.
- Jeśli uczeń nauczy się tekstu na pamięć, podczas egzaminu skupiony jest na jego dokładnym odtworzeniu. W razie zapomnienia fragmentu lub nawet słowa często nie jest w stanie kontynuować wypowiedzi, nie potrafi wyuczonego tekstu zastąpić własnymi słowami.
- Polszczyzna pisana różni się od polszczyzny mówionej, zatem uczeń, posługując się wyuczonym na pamięć tekstem pisanym, udowadnia, że nie zna cech obu tych języków, nie dostrzega różnic wynikających z odmiennych sytuacji komunikacyjnych (nie nabył umiejętności zapisanej w standardach wymagań egzaminacyjnych – I/5).
- Bardzo często tekst wyuczony na pamięć i odtwarzany podczas egzaminu nie jest w całości tekstem własnym zdającego (np. zdający skorzystał z bogatej oferty „ściąg dla maturzysty").
- Przedmiotowy zespół egzaminatorów najczęściej jest bezradny wobec postawy zdającego, który odtwarza wyuczony tekst, a o owym jego odtwarzaniu, bardzo często bezmyślnym, świadczy m.in. niewłaściwe tempo wypowiedzi, nieprawidłowa artykulacja, intonacja, mowa ciała. Egzamin nie jest nagrywany, zatem w przypadku odwołania zdający może dowieść, że nie popełniał błędów merytorycznych, jego wypowiedź była zgodna z tematem, a egzaminator nie udowodni po czasie, że zdający posługiwał się

polszczyzną pisaną. W rezultacie egzaminatorzy, nie mając skutecznych narzędzi udowodnienia przygotowania prezentacji niezgodnie z zasadami, oceniają ją „zgodnie z kryteriami" i zdający traci niewiele punktów (o ile w ogóle traci) na niesamodzielności podczas tej części egzaminu ustnego.

– O tym, że zdający nie mają świadomości niewłaściwego przygotowania do egzaminu, jeśli odtwarzają wyuczony na pamięć tekst, świadczą ich odwołania od decyzji egzaminatorów, składane w Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej, np. *Komisja przerwała mi prezentację, kiedy byłam na czwartej stronie.* Nie bez znaczenia są także podpowiedzi nauczycieli, dotyczące techniki przygotowania się do egzaminu: *sprawdź, ile czasu zajmuje Ci wypowiedź obejmująca cztery strony tekstu.*

Bardzo często niepewność ucznia, związana z przygotowaniem prezentacji, wynika z faktu, że nie posiada on informacji zwrotnej, dotyczącej umiejętności prezentowania wybranego tematu, ponieważ w praktyce szkolnej na ogół nie podejmował podobnych zadań. W tej sytuacji zdający nie ma płaszczyzny porównania: to umiem, takiej umiejętności nie posiadam, nad taką muszę popracować itp. Nie ma płaszczyzny odniesienia – maturzysta nie wie, jak mogłyby być ocenione jego umiejętności w tym zakresie. Próba od razu staje się dla niego premierą. A jeśli tak, to nauczyciele również postawieni są w sytuacji dość trudnej, ponieważ mają niewielkie doświadczenie oceniania tego typu prac uczniowskich, jeśli nie są one utrwalone w dydaktyce (poza egzaminem).

Istniejącej sytuacji nie sprzyja również fakt, że na rynku wydawniczym brakuje ofert ukazujących plusy i minusy przykładowych prezentacji. Bez problemu można zapoznać się z gotowymi prezentacjami, ale brakuje dydaktycznych podpowiedzi, jak krok po kroku taką prezentację przygotować, a nade wszystko, jak sprawdzić jej wartość.

2. Dlaczego uczniowie podczas egzaminu nie potrafią prowadzić rozmowy na wybrany przez siebie temat? (odnaleźć się w roli dyskutantów?)

Z analizy standardów wymagań egzaminacyjnych jednoznacznie wynika, że umiejętności potrzebne do prowadzenia rozmowy na tematy merytoryczne są wyeksponowane w toku edukacji. Zdający nie powinien więc mieć problemów z poradzeniem sobie w roli dyskutanta. Dlaczego zatem tylko 25% respondentów stwierdziło, że ta część egzaminu zajęła 10 minut. Co jest powodem, że uczniowie minimalizują czas rozmowy? Najczęściej trwa ona 5 minut (36% ankietowanych), czy nawet tylko 3 minuty (8% ankietowanych). Te dane potwierdza ponadto analiza ankiet

obserwacyjnych, z której wynika, że rozmowa trwała najczęściej ok. 5 minut, a zdający udzielali lakonicznych odpowiedzi? Przecież czas potrzebny do przygotowania się do egzaminu był wystarczająco długi (kilka miesięcy). Dlaczego maturzyści mają tak niewiele do powiedzenia, chociaż wiadomo, że celem rozmowy po wygłoszeniu prezentacji jest między innymi przekonanie komisji o nieprzypadkowym wyborze tematu, samodzielności jego przygotowania, przeprowadzeniu pogłębionych analiz zgromadzonego materiału itp. Może przyczyna takiego stanu rzeczy tkwi w dużym rozdźwięku między teorią a praktyką szkolną. Na lekcjach uczniowie coraz rzadziej oceniani są na podstawie odpowiedzi ustnych. Królują wszelkiego typu prace pisemne, głównie testy. Również na przedmiotach humanistycznych ustne odpowiedzi uczniów stosunkowo rzadko są wartościowane. W wyniku takich doświadczeń i przy zubożeniu sytuacji życiowych wymagających autoprezentacji uczeń ma niewiele okazji, podczas których musiałby za pomocą poprawnej ogólnej polszczyzny zaprezentować swoje opinie, wnioski na „poważny" temat. Można więc wyobrazić sobie sytuację, wcale nie tak rzadko, że uczeń „słyszy swój głos" dopiero na egzaminie. Jest to dla niego sytuacja dodatkowo stresująca, powodująca ucieczkę w milczenie, szybkie 2-3 zdaniowe odpowiedzi. Zdający wie, że nie może zrezygnować z rozmowy (udział w rozmowie to warunek zdania egzaminu), stara się ją jednak ograniczyć w czasie. Odpowiada – zgodnie z rozporządzeniem – na pytania dotyczące treści przedstawionych lektur (bibliografii podmiotowej), problematyki przedstawionej w opracowaniach (bibliografii przedmiotowej). Bardzo często jednak, co potwierdza 30% zdających, są to także zagadnienia ogólne (np. *Dlaczego wybrałeś ten temat?*).

Zaskakujące może się wydawać, że ankietowani wskazali rozmowę, jako mniej stresującą część egzaminu (39%) w porównaniu z prezentacją, na którą jako stresującą wskazało aż 61% zdających. Zapewne może się to wiązać z bagatelizowaniem przez maturzystów tej drugiej części egzaminu (nawet po zmianie punktacji za rozmowę z 4 punktów w 2005 roku na 7 punktów od 2006 roku [na 20 możliwych do uzyskania]).

3. Jakie wyniki uzyskują zdający z egzaminu ustnego z języka polskiego?

Każdy wynik, podany w wartości punktowej bądź procentowej, należy interpretować w stosownym kontekście, biorąc pod uwagę różne płaszczyzny odniesienia. Dla samego zainteresowanego może być albo sukcesem, albo porażką. Zestawiony z wynikami innych maturzystów może być informacją o poziomie zdawalności z danego przedmiotu w kraju, w województwie, w konkretnej szkole, czy po prostu informacją o szansach zainteresowanego na otrzymanie indeksu wybranej uczelni. Bo chociaż

wyniki z egzaminu ustnego z języka polskiego nie są brane pod uwagę podczas rekrutacji na studia, to jednak jest to egzamin obowiązkowy i podlega warunkom koniecznym dla otrzymania świadectwa maturalnego. Może mieć również istotny wpływ na osiągnięcie przez zdającego średniej 30% punktów, wymaganej do otrzymania świadectwa przy niezdaniu jednego egzaminu obowiązkowego, a w efekcie może mieć wpływ na zdawalność egzaminu w kraju.

Wyniki egzaminu z języka polskiego pozwalają dokonać różnych zestawień i dają różne możliwości interpretacyjne. Nas zainteresowały szczególnie następujące zależności:

- zestawienie wyników z egzaminu ustnego z czasem potrzebnym na przygotowanie się do tego egzaminu,
- zestawienie wyników z egzaminu ustnego z wynikami z egzaminu pisemnego,
- zestawienie wyników z egzaminu ustnego i pisemnego w różnych typach szkół: liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych, technikach.

Z ankiet (anonimowych) wynika, że zdający poświęcili na przygotowanie się do egzaminu bardzo mało czasu. Tylko 8% z nich pracowało systematycznie przez cały czas, od momentu podjęcia decyzji o wyborze tematu. Przytłaczającej większości opracowanie tematu zajęło tylko miesiąc (bo miesiąc przed egzaminem należy oddać bibliografię) lub jeszcze krócej, kiedy po oddaniu bibliografii kolejne działania służące przygotowaniu do egzaminu maturzyści podejmowali dwa-trzy dni przed egzaminem.

Opracowanie tematu zajęło Panu/Pani:	
Cały czas od wyboru tematu	8%
Pół roku	6,5%
2-3 miesiące	20%
1 miesiąc	36%
1 weekend	28,8%

Jeszcze krótszy okazał się czas potrzebny zdającym na **przygotowanie się do zaprezentowania (wygłoszenia) tematu** już po jego opracowaniu. Aż

32,8% ankietowanych stwierdziło, że poświęciło na ten etap przygotowań jeden tydzień, 31% - tylko jeden weekend, a 24% - tylko jeden dzień. Pozostali pracowali systematycznie.

Czy tak krótki czas przygotowania miał negatywny wpływ na wyniki uzyskane przez zdających? Okazuje się, że nie. Ponad połowa badanych uzyskała wyniki powyżej 60%. Jeszcze ciekawsza okazuje się być analiza poszczególnych ankiet, kiedy z zestawienia odpowiedzi danego maturzysty wynika, że otrzymał maksymalną liczbę punktów, poświęcając na przygotowanie się do egzaminu tylko tydzień, zdarza się, że jeden weekend. Powodów takiego stanu rzeczy może być wiele, począwszy od optymistycznej wiary w duże zdolności młodzieży, aż po konstatacje na temat niedoskonałości formuły egzaminu. Można byłoby długo spierać się, która z możliwości wyjaśnienia tak dobrych wyników jest najbardziej przekonująca, jednak zawęzimy obszar naszych rozważań, jeśli zestawimy wyniki egzaminu ustnego i pisemnego. Okazuje się wtedy, że największe różnice dotyczą najwyższych staninów. Stosunkowo łatwo jest uzyskać wysoki wynik z egzaminu ustnego w porównaniu z egzaminem pisemnym.

Sytuację tę ilustruje poniższa tabela.

Klasa	Teoretyczny procent zdających	Nazwa klasy	Wyniki na świadectwie wyznaczone dla kraju	
			Egzamin ustny	Egzamin pisemny
1	4	najniższa	0 – 25	0 – 23
2	7	bardzo niska	30	24 – 32
3	12	niska	35 – 50	33 – 40
4	17	poniżej średniej	55 – 65	41 – 47
5	20	średnia	70 – 75	48 – 54
6	17	powyżej średniej	80 – 85	55 – 62
7	12	wysoka	90 – 95	63 – 70
8	7	bardzo wysoka	100	71 – 78
9	4	najwyższa		79 – 100

Tę różnicę między wynikami uświadamia też porównanie średniej arytmetycznej z egzaminu pisemnego i ustnego w różnych typach szkół.

Średnia arytmetyczna

Typ szkoły	Egzamin pisemny % (a)	Egzamin ustny % (b)	Różnica średnich % (b – a)
Ogółem	51	72,08	21
Liceum ogólnokształcące	56	77,73	21,7
Liceum profilowane	46	61,34	15
Technikum	47	66,73	19,7
Liceum uzupełniające	39	61,18	22,8
Technikum uzupełniające	37	52,80	15,8

Powyższa tabela pozwala sformułować jeszcze jeden wniosek: w każdym typie szkoły wyniki egzaminu ustnego są o około 20 procent wyższe od wyników egzaminu pisemnego (największa różnica w liceum uzupełniającym). Ponadto umiejętności potrzebne do efektywnego zdania tego egzaminu niekoniecznie przekładają się na doskonalenie sprawności potrzebnych podczas egzaminu w części pisemnej. Co więcej, niektórzy poloniści zwracają uwagę na niepokojące zjawisko: bardzo często uczeń – specjalizujący się w jednym temacie, nie tylko literackim – czuje się zwolniony z posiadania wiedzy na temat obowiązkowych lektur (jeśli nie wymienił ich w bibliografii podmiotowej), z wiedzy o epoce, tendencjach, nurtach, kontekście historycznoliterackim. Stąd stosunkowo dużo błędów rzeczowych, logicznych, interpretacyjnych w pracach pisemnych. Pisma zdających, skierowane po egzaminie ustnym do OKE, dowodzą nawet, iż maturzyści są oburzeni, jeśli egzaminator oczekuje od nich znajomości lektury obowiązkowej, wymienionej w bibliografii, jeśli oni znają tylko jej fragment, związany z omawianym przez nich zagadnieniem.

Podsumowanie

Przedstawione powyżej uwagi, dotyczące zestawienia założeń egzaminu ustnego z języka polskiego z praktyką szkolną, uświadamiają wiele niepokojących sytuacji związanych z przygotowaniem się ucznia do egzaminu maturalnego. Można o nich wnioskować zarówno na podstawie interpretacji wyników egzaminu, jak też powołując się na opinie nauczycieli i uwagi samych zdających. Zatem nie wyrokując o ostatecznej formie egzaminu i monitorowaniu przygotowania się do niego przez maturzystę, uważamy, że na pewno w gronie specjalistów **należy zastanowić się nad nowym kształtem ustnego egzaminu z języka polskiego**.